

WPROWADZENIE

Oddawana w ręce Czytelników monografia ma dla społeczności Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN znaczenie szczególne. Z jednej strony stanowi naukową dyskusję nad wyzwaniami rozwoju i przyszłością obszarów wiejskich. Jest to tematyka od lat związana z działaniem KPZK PAN i rozwijana szczególnie w Zespole zadaniowym Komitetu ds. Obszarów Wiejskich. Z drugiej strony prezentowane Studia to hołd składany pamięci tragicznie zmarłemu w sierpniu 2022 r. dr hab. prof. IGiPZ PAN, Konradowi Czapiewskiemu.

Te dwa cele, jakie przyświecały nam podczas pracy nad monografią, zdeterminowały jej układ. Monografię rozpoczyna przypomnienie życiorysu naukowego Konrada Czapiewskiego. W tym miejscu warto podkreślić, że jego działalność naukowa i popularyzatorska była związana także z Komitetem Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN. Profesor Czapiewski był najpierw w latach 2007–2018 członkiem Zespołu zadaniowego Komitetu ds. Obszarów Wiejskich. W roku 2019 został wybrany do Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN i został członkiem Prezydium Komitetu. Był inicjatorem włączenia do prac Komitetu przedstawicieli młodszego pokolenia badaczy. To dzięki niemu Komitet zaistniał w mediach społecznościowych. Był także gorącym zwolennikiem poszerzenia współpracy Komitetu z przedstawicielami nauki z innych krajów – w ostatnich miesiącach życia zaangażował się w przygotowanie posiedzenia plenarnego Komitetu zorganizowanego we współpracy z Narodową Akademią Nauk Ukrainy pt. *Terytorialny wymiar polityki rozwoju w czasach kryzysu i odbudowy. Doświadczenie Ukrainy* (odbyło się ono 7 lipca 2022 r.). Angażował się także w prace nad opracowanym przez Komitet dla Prezydium Polskiej Akademii Nauk, raportem pt. *Zagospodarowanie Przestrzenne Kraju – perspektywa długookresowa* (raport została przyjęty przez Prezydium PAN we wrześniu 2022 r.).

Aktywność naukowa Konrada Czapiewskiego związana była przede wszystkim z Instytutem Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Mając na względzie powyższe do przygotowania publikacji zaprosiliśmy badaczy, którzy współpracowali z profesorem Czapiewskim, albo w ramach badań i projektów re-

alizowanych i współrealizowanych w IGiPZ PAN, albo w ramach KPZK PAN. W ten sposób powstało siedem opracowań naukowych, stanowiących poszczególne rozdziały prezentowanej monografii.

Rozdział pierwszy, autorstwa Marcina Wójcika, dotyczy przemian (społecznych, kulturowych, gospodarczych), jakie w ostatnich dekadach przeszła polska wieś. Rozdział koncentruje się przede wszystkim na relacji między dwoma podejściami, tj. strukturalnym (obszary wiejskie) i osadnictwa społecznego (wieś). Refleksja badawcza podjęta w tym rozdziale dotyczy nie tylko transformacji struktur i procesów, ale także wskazuje na zmianę podejść metodologicznych i potrzebę badań lokalnych.

Rozdział drugi, przygotowany przez Monikę Stanny i Łukasza Komorowskiego, stanowi połączenie artykułu naukowego i eseju. Dotyczy rozważań związanych z przyszłością – wizją rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie 2035 r. Autorzy zauważają, że tak jak trudno jest jednoznacznie zdefiniować obszary wiejskie (są to tereny bardzo zróżnicowane), tak też trudno jest sformułować jedną wizję rozwoju tych obszarów.

Rozdział trzeci – autorzy tego opracowania Jerzy Bański i Damian Mazurek, podjęli próbę identyfikacji cech odróżniających strefę podmiejską od miasta i wsi. Ich celem było wskazanie cech, które mogą świadczyć o odrębności strefy podmiejskiej. Na przykładzie kilku polskich miast autorzy starali się zidentyfikować wskaźniki, które mogą posłużyć do określenia zasięgu przestrzennego tej strefy.

Rozdział czwarty, którego autorami są Krystian Heffner i Piotr Gibas stanowi charakterystykę podstawowych trendów zmian zachodzących na obszarach wiejskich oraz określenie głównych typów obszarów, które można zaobserwować w zakresie „odchodzenia od rolnictwa” na terenie Polski. Badania ilościowe przeprowadzono w układzie miejscowości statystycznych dla danych dostępnych za pośrednictwem Banku Danych Lokalnych (za okres 2004–2019), na podstawie metody syntetycznego wskaźnika rozwoju Perkala.

Rozdział piąty, odnosi się do rosnącej złożoności polityki wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, która wymaga wypełnienia luk w danych i wiedzy zidentyfikowanych w procesie projektowania i wdrażania polityki. Jak podkreślają autorzy: Paweł Chmieliński, Zbigniew Floriańczyk i Barbara Wieliczko, tworzenie danych i wiedzy ma kluczowe znaczenie dla lepszego zarządzania polityką, ale nie jest wystarczające. Nowa baza danych musi być skutecznie przekazywana zainteresowanym stronom w celu kształtowania ich działań. Na podstawie analizy aspektów transferu wiedzy w WPR i polityki badawczej UE, rozdział pokazuje wzajemne powiązania między badaniami a rolnictwem w UE. Badanie pokazuje, że stają się one coraz silniejsze i wielokierunkowe, ale nadal istnieje potrzeba, aby działały bardziej efektywnie.

Rozdział szósty, przygotowany przez Monikę Wesołowską i Jolantę Rodzoś, dotyczy wdrażania innowacji na obszarach wiejskich. Jako studium przypadku przeanalizowano województwo lubelskie, które jest zaliczane do obszarów pro-

blemowych w całej Europie. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom przemian społeczno-gospodarczych obserwowanych w województwie lubelskim implikuje podejmowanie innowacyjnych działań poprawiających jakość życia oraz zwiększających zasoby kapitału ludzkiego i społecznego.

W rozdziale siódmym autorzy: Mirosław Biczkowski, Łukasz Wiśniewski i Roman Rudnicki wskazali, że pandemia Covid-19 uwypukliła wiele problemów na obszarach wiejskich, w tym związanych z kształceniem zdalnym. Dostęp do tej formy nauczania stanowił duże wyzwanie, zwłaszcza na terenach popegeerowskich, z reguły zaliczanych do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Jak wskazują autorzy pandemia nasiliła przestrzenne zróżnicowanie w dostępie do usług publicznych, deficyt sprzętu komputerowego, czy też utrudnienia w dostępie do Internetu, co wpłynęło na realizację obowiązków szkolnych przez dzieci.

Cytując Isaaca Asimova należy stwierdzić, że *ludzie żyją, dopóki są pamiętani*. Pamięć o naukowcach trwa dzięki ich publikacjom, zrealizowanym projektom i ideom, które rozwijali – prezentowana publikacja wskazuje wyraźnie, jak żywa jest pamięć o Konradzie Czapiewskim – naszym Przyjacielu, Koledze, Współpracowniku...

Jako Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN podjęliśmy decyzję, że od 2023 r. konkurs na najlepszą pracę doktorską z zakresu gospodarowania przestrzenią organizowany od 2020 r. pod patronatem KPZK PAN, nosi imię Konrada Czapiewskiego. W ten sposób chcemy, żeby pamięć o nim była żywa, a prowadzone przez niego badania naukowe stanowiły inspiracje dla młodych badaczy.

Zapraszamy Państwa do lektury i refleksji nad tematami i ideami naukowymi podejmowanymi przez Konrada Czapiewskiego, a związanymi z rozwojem obszarów wiejskich.

Redaktorzy naukowemu tomu

